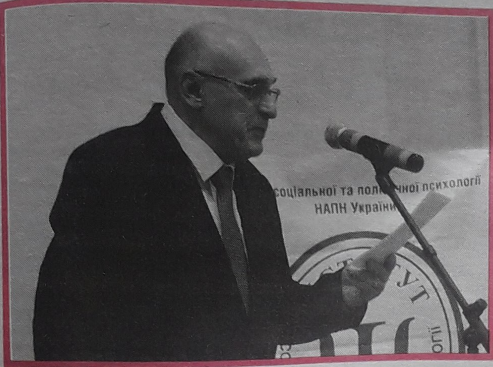

* ЧВЕРТЬ СТОЛІТТЯ ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАПНУ *

Микола Слюсаревський: "Допомогаємо українцю адаптуватися до кардинальних суспільних змін і не втратити самих себе"

адаптуватися до кардинальних суспільних змін і не втратити самих себе"

Про те, з якими здобутками Інститут підійшов до чвертьвіковою ювілею, і які плани його колектив будує на майбутнє, ми поговорили з директором, членом-кореспондентом НАПН України Миколою Слюсаревським.

— Миколо Миколайовичу, вітаємо Інститут зі славним ювілеєм і здобуттям високої нагороди! Чи могли б Ви розкрити для наших читачів основний зміст роботи "Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін"?

— Це робота є прецедентом сучасного прочитання певного пересмилення традиційної світоглядної проблеми взаємовідношення макрокосмосу і мікркосмосу, зовнішнього і внутрішнього світів людини, яка завжди цікавила мислителів, філософів, учених і, зокрема, після визначне місце в працях Г. С. Сковороди.

Життєвий світ людини мислиться як такий, що існує ніби на перетині її внутрішнього і зовнішнього світів, суб'єктивного і об'єктивного, ідеального і реального. Це поняття перекидає місток через традиційну для філософських учень минулого прірву між особистістю і соціумом. Для нас принциповим було показати, що людина не просто відображає дійсність з усіма її об'єктивними обставинами, а конструює із суб'єктивно значущих елементів своє унікальне буття, свій власний світ. І цінує та захищає його нерідко більше, ніж саме життя, тримається за нього дужче, ніж за власне фізичне існування. Тож недарма писав свого часу поет: «Не люди помиряють, а світи...»

Життєвий світ складається з розгорнутих назовні проекцій нашого "Я", з людей, з якими ми хочемо чи змушені взаємодіяти, з предметів і речей, об'єктів природи, з усього, що потрапляє у сферу нашої життєдіяльності. Головне, що ми вибудовуємо свій життєвий світ відповідно до власних цілей і цінностей, мотивів та настановлені. І саме цей суб'єктивно сконструйований світ і є тим справжнім, єдиною реальним світом, у якому ми живемо. Про це свідчать численні приклади як з нашого повсякдення, так і психотерапевтичній практиці.

— Тобто всі ми існуємо ніби в окремих світах? А що їм, цим світам, загрожують? Чому виникає потреба ставити питання про психологічну безпеку людини?

— В ідеалі життєвий світ людини являє собою збалансовану систему, гармонійне поєднання внутрішнього і зовнішнього. Однак прискорення темпів суспільного життя акцентує тенденції його дегуманізації, маніпулюванням суспільною свідомістю, економічними кризами, війнами і громадськими конфліктами нерідко породжують надмірні зсуви в життєвому світі людей у бік регування на суттєво зовнішні події та обставини, що провокують численні особистісні відхилення, пошук дигармоній у розвитку. Особливо, коли йдеться про такі події та обставини, в епіцентрі яких перебуває Україна.

І головна проблема, яку розв'язує робота: як допомогти людині адаптуватися до небаченої досі в історії динаміки суспільних перетворень, конфліктів та проти-

стоять, викликів глобалізації і науково-технічного прогресу, не втрачаючи власної автентичності.

— Іншої задається, що це неможливо...

— Я б так не стверджував. Психіка людини – дуже складна, але водночас гнучка система. Люди адаптуються до більшості обставин, з якими їм доводиться стикатися. Проте варто зважати на характер та якість цієї адаптації – наскільки в цьому процесі вдається зберегти енергію та продуктивний потенціал особистості. Напрацьовані в ході виконання роботи рекомендації містять, з одного боку, апробовані під час

постійною загрозою реорганізації (читаємо – знищення) наукових установ, втрачаючи кадри. Один з найважчих для мене періодів в історії Інституту припав на 2015–2016 рр., коли ми втратили майже третину свого складу внаслідок вимушених скорочень.

Автім, не можна сказати, що академічно спільнота існує в замкненому світі подібно до «бульбашки» і працює в автономному режимі. Навпаки, ми підтримуємо постійний діалог з інституціями влади і громадським суспільством. Наприклад, наш Інститут є незалежним в Україні науковим центром, який не лише вивчає громадську думку, а й розробляє наукову тематику з проблем її цілеспрямованого формування (за допомогою експерименталь-

розширюється. Ідеться про розв'язання таких украї актуальних суспільних проблем, як заповнення підлітків суїцидом, кіберсоціалізація та медіазахисність дітей та підлітків, протидія булінгу та кібербулінгу тощо.

Отже, наука – це жива підсистема суспільства, в якій постійно відбувається обіг ідей, напрацювань, рішень, обмін здобутками. Інститут сформував міцні зв'язки з різноманітними інституціями влади і громадського суспільства, і це важливо, бо лише інтересованість науковців у соціальну тканину дає змогу скоротити шлях між проблемою та її оптимальним розв'язанням.

— До речі, щодо фінансування наукової діяльності. Чи є надія на

шення цих втрат і спрямовані значною мірою наша робота і зусилля колег по праці. Тобто йдеться не про втрачання державних коштів на «непотрібну науку», як час від часу заявляють деякі гарячі голови, а про колосальний потенціал науки щодо збереження і примноження національних статків.

Маю певні сподівання, що молодій команді, яка прийшла до влади минулого року, буде близьким саме сучасний погляд на наукову діяльність.

— Ви розмовляли з колективом Інституту пройшли визначний шлях довжиною у чверть століття. Що є Вашою найбільшою гордістю – яка нагорода чи досягнення?

— Безумовно, кожна нагорода і відзнака, отримана Інститутом та його співробітниками, є цінною для мене. Але предметом моєї особливої гордості є те, що наш Інститут, маючи під собою потужну наукову традицію, спромігся суттєво розвинути і примножити її. Учені Інституту складають ядро заснованої визначним українським психологом, академіком В. А. Роменцем наукової школи психології вчунку, примножують надбання української школи переконувальної комунікації, що має більш як тридцятирічну традицію. За час існування установи склалися і здобули визнання також наукові школи психології особистісного життєтворення, інтеракційно-дискусійної психології влади, ролівої теорії особистості, медіапсихології.

Ми пишаємося своїми відомими вченими, згаданими в Україні і за її межами. Це Тетяна Титуренко і Віталій Татенко, Любов Найдьорова і Вадим Васютицький, Ольга Кочубейник і Павло Горностай, Олена Сушич і Галина Безз, інші провідні науковці, серед яких – особливо хотів би підкреслити – і ветеран української науки та освіти, старіший на установі, що досі в наших лавах, Петро Іванович Гнатенко. Понад із десятиліттями вченої гордості називаємо імена наших талановитих, багатообіцяючої молоді, зокрема лауреатки Державної премії Президента України для молодих учених, голови Ради молодих учених НАПН України, докторантки Ірини Губеладзе, наймолодшої в Академії завідувачки лабораторії Марини Дворник, нинішньої студентки Кабінету Міністрів Юлії Чаплінської.

Не меншою мірою пишаємося і найактивнішими ентузіастами волонтерської роботи. У цьому шерезі Олена Вознесенська, Наталія Дідик, Ольга Плетка, Юлія Гундербайло, Борис Лазоренко, Володимир Савинов, Наталія Череповська. Утім, усіх важко перелічити, адже до волонтерства за останні п'ять років була причетна щонайменше чверть колективу.

Саме ця спадкоємність поколінь, безперервність традиції та її сміливі проєкції в мейбутнє надихають найбільше та спонукають дивитися вперед з оптимізмом.

Розмову вела **Олена МОНЗОЛЕВСЬКА**

емпіричних досліджень способи моделювання особистістю свого майбутнього в умовах швидкоплинних суспільних змін, психотехнології формування в людини готовності до таких змін, здатності змінювати відповідно до них траєкторію свого життєвого шляху, не відмовляючись при цьому від самої себе, конструктивно справлятися з навящими загрозами та ризиками, зокрема в ситуації взаємодії зі страхом смерті. З другого боку, сформовано пропозиції щодо зменшення стресогенності повсякденної взаємодії людей у суспільних інститутах, зниження соціальної напруженості, розбудови здоров'язберігаючих суспільних відносин, тобто підвищення рівня психологічної захищеності особистості, що передбачає запровадження в суспільстві практик соціального діалогу, ефективного переговорного процесу, відповідне коригування соціально-економічного, освітнього, інформаційного та інших аспектів політики держави.

— Щоб ці рекомендації можна було поширити на суспільний загал, як реалізувати на практиці, напевно, треба докласти неабияких зусиль, розпочати широкомасштабний діалог із владою, суспільством. Чи є у Вас впевненість, що голос учених буде почуто?

— Це окрема велика проблема – як посилити голос учених, науки як цілісного голосу учених, науки загалом. На жаль, статус вітчизняної науки не відповідає масштабу завдань, які вона мусить і здатна вирішувати. Ми живемо в умовах хронічного недофінансування, під

суттєве покращення ситуації в цій царині? Адже відтік наукових кадрів через брак фінансування є загальною проблемою, що торкнулася багатьох наукових установ.

— Нам потрібна не надія, а зміна мислення, злам стереотипів. Ми звикли до фінансування наукової сфери за залишковим принципом. Уряди змінюються, принцип – ні. Однак наука не є доточіною сферою. Навпаки, саме в науковій площині створюється додаткова вартість, яка лежить в основі економічного зростання. Наведу приклад. Досвід країн, де ведеться відповідна статистика, засвідчує, що людина, яка страждає на постратматичні стресові розлади (наприклад, демобілізований учасник бойових дій), працює протягом року в середньому на 43 робочі дні менше, ніж здорова людина, якщо не має належного психологічного супроводу. Це зумовлює гостру потребу в дієвій психологічній допомозі людям, які зазнали психотравматизації, що особливо актуально нині для України. Адже, за прогнозами оцінками авторитетних зарубіжних експертів, кількість таких людей у найближчі роки сягне в Україні близько 5 млн. осіб. Поможіть нам, як кількість на невідпрацьовані протягом року робочі дні і середній заробіток українця, неважко підрахувати, що втрати лише від тимчасової непридатності наших співгромадян, які зазнали психотравматизації (новіт не беручи до уваги коштів на їхнє лікування), становитимуть близько 30 млрд грн на рік. На змен-

Творче об'єднання «ГАЛУЗЬ»

ОСВІТА